

ebbe a világba. Azt, hogy egy új, forradalmi meglátás során az előbbi vagy az utóbbi saját hipotézisem, esetleg mindkettő „működik-e”, nem tisztem eldönteni, különös tekintettel arra, hogy bizonyára vannak erre vonatkozóan egészen más elképzelések is. A kedves olvasótól annyit kérek, hogy gondolkozzon el rajtuk.

Irodalom

Nyíri Tamás: *Filozófiatörténet*, a Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatának jegyzete, Budapest, 1983, 86-109. o.

A cikk írója: *Rizmayer Péter*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudomány Kar magyar-esztétika szakán szerzett diplomát. Öt évig tanított, jelenleg projektmenedzserként dolgozik. Rendszeresen publikál az AQUILA Párt kiadványaiban.

Márkus Edit

Leonardo Utolsó vacsorája

Napjainkban, amikor az európai kultúra veszélyben van, amikor egyre inkább eltűnnek a rég elfeledett emlékek, a régiektől kapott örökségünk pusztulásra van ítélve, érdemes a műalkotásokat igazán megismerni. Az egyik leghíresebb kép körül született a legtöbb találgatás: Leonardo da

Vinci Utolsó vacsora című alkotása. Jelen írásban eltekintenek a népszerűséget hajhászó, szenzációgyanús okfejtésektől és találgatásoktól. Inkább a kép csendes szemelésére invitálnám az olvasót. A kép mai formájában sajnos már aligha mondható Leonardo alkotásának, inkább a restaurátorok munkájának, illetve annak a koncepciónak, amit ők Leonardo stílusának gondoltak.

Leonardo örökös tervező szelleme új technikát dolgozott ki a festmény megfestéséhez. Nem a freskó technikát alkalmazta, hanem olajtemperát vitt fel egy fehér alapozásra. A kép elkészültekor csodálatos látvány tárulhatott a Santa Maria Delle Grazie kolostor domonkosai elé, de néhány év múltán már elkezdődött a festmény színeinek elhalványodása. Napjainkban pedig, annyi restaurálás után is igen súlyos problémába ütközünk, a festmény fala vizesedik.

A perspektíva megszerkesztésében nagy műgonddal járt el a művész, a szemet egyenesen Jézus kezéhez vezeti az elrendezés. A színek váltakozó ritmusa szinte hangos képet varázsol elénk, halljuk, ahogy az apostolok egymást kérdezzetik, ki lesz az, aki elárulja Jézust. Minden egyes apostol arcához külön modellt kere-

sett Leonardo, s ennek köszönhetően sok ismerőse, barátja, illetve milánói névtelenek arcképe is megörökítésre került. Sok apostol lányos arcvonással bír, s ez is okot adott arra, hogy Szent János apostol alakját Mária Magdolnáénak gondolják egyesek. Itt Leonardo kora nyújt nekünk segítséget, melyben a homoszexualitás igen gyakori jelenség volt, s a lányos vonású ifjú legények a festők közkedvelt modelljei voltak. Említhetjük például Salait, aki Leonardo inasaként dolgozott élete végéig, s annak ellenére ragaszkodott hozzá a mester, hogy Salai többször meglopta és becsapta őt⁵. Júdás alakjáról is fontos külön említést tennünk: a festő színválasztása magáért beszél: kék ruhában van ő is, ahogy Jézus, de sokkal fakóbb, olcsóbb kékben, nem a drága ultramarinban. Árnyékban van az egész alak, jelezve Júdás döntését és árulását. Júdás alakja előtt egy kiömlött sótartó látható: ez rossz jelnek számított Leonardo korában, még ma is kapcsolódnak ehhez hiedelmek, babonás jóslatok. Természetesen a teológiai párhuzam is eszünkbe juthat: Jézus: „Ti vagytok a föld sója. Ha a só ízét veszti, ugyan mivel sózzák meg? Nem való egyébre, mint hogy kidobják, s az emberek eltapossák.” (Mt.5,13) Júdás tehát, aki tehetséges tanítvány volt, nagy esélyekkel lehetett volna akár a legjobb tanítvány, a legízesebb só, de végül a rossz útra tért, és így, „íze veszettként” nem való már másra, mint kiöntésre.

Most, hogy a képet magunk elé idéztük, tegyük még hozzá, hogy Leonardo Lodovico Sforza milánói herceg megrendelésére készítette el a képet: a megrendelő sokszor bosszankodhatott, mert a mester több éven át készült csak el a remekművel. Így mondhatjuk, hogy nem a művész választotta a témát, hanem a téma találta meg Leonardot, s talán, ha szabad ezzel a közhellyel élni, a munka, a szemlélődés, a sok gyötrődés, a Biblia olvasása mellett Leonardo nem tudott már ettől szabadulni. Az alakok életre keltek, benne folytatták vitájukat, fejtették ki félelmeiket, bizonygatták hűségüket. Jézus benne adta magát az apostoloknak, Leonardo lelkében leplezte le Júdást. A képe ereje az a valóság, amire rámutat. Erejével odaröpi Jézus korába a kép szemlélőjét és persze készítőjét is. A tanúk elmondása szerint sokszor csak állt, és órákig bámulta a képet, s egész nap egy ecsetvonást sem ejtett. Leonardo kora ételeit festett az asztalra. Mit jelzett ezzel? Hogy mindez most is így történne, hogy mi mind lehetünk most is apostolok és árulók, hogy mindannyiunk számára eljön az utolsó vacsora, az a pillanat, amikor döntenünk kell, hova állunk, kit szolgálunk.

A mű akkora sikert aratott, hogy I. Ferenc francia király még a fallal együtt is megkísérelte magával vinni a képet Franciaországba.

⁵ Ross King: Leonardo és az Utolsó vacsora (Park Könyvkiadó, Budapest, 2012.) 100. oldal

Platón az *Állam* című művében a művészetet nem sokra tartotta, hiszen a tökéletes utánzásának utánzása csak. Ha azonban ez az utánzás annyira jól sikerül, hogy átröpít minket a végtelenbe, vagyis az ideák világába, akkor már elérte a célját, s akkor mondhatjuk, hogy maradandót alkotott. Ahogy Hegel fogalmazott: a művészetben az abszolútum megjelenését látja. A művészet természete szerint objektív létezésbe fordítja át magát. Ideillik Schopenhauer elmélete is, mely szerint az eszmék szemlélete csak tiszta, érdekek nélküli odaadásban lehetséges, mely során a szubjektum beolvad az objektív valóságba⁶. Érdekes lenne magától a mestertől megkérdeznünk, hogy Ő hogyan értékelte a művészetet és magát, mint művészt. Hiszen a középkortól kezdve a reneszánszon át a művész egy mester volt, aki megrendelésre elkészíti a mesterművet: legyen szó lakóépületről, katedrálisról, asztalról vagy épp festményről. Sejthető azonban, hogy Leonardo da Vinci szelleme nem volt korlátok közé szorítható: megfigyelt, tanulmányozott, alkotott, még ha sokszor ennek eredményességét nem is látta a megrendelő vagy a környezet.

Végezetül tegyünk egy kis teológiai kitérőt az utolsó vacsorával kapcsolatban. A négy evangélium háromféle módon számol be az eseményről. Húsvétkor vagy húsvét táján kerülhetett sor erre a vacsorára. Az események elbeszélésében is kétféle hagyományt találhatunk. Márk és Máté apostolok szerint megörökített mondat lehet eredetibb, amikor Jézus a borról beszél:

¹⁸„Vegyétek, osszátok el magatok között. Mondom nektek: nem iszom a szőlő terméséből addig, amíg el nem jön az Isten országa.” ¹⁹Most a kenyeret vette kezébe, hálát adott, megtörte és odanyújtotta nekik ezekkel a szavakkal: „Ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt tegyétek az én emlékezetemre.” ²⁰Ugyanígy a vacsora végén fogta a kelyhet is, és azt mondta: „Ez a kehely az új szövetség az én véremben, amelyet értetek kiontanak. (Mt.)

Lukácsnál pedig a kenyér és a bor említése különböző formában jelent meg Jézus szavaiban:

¹⁹Most a kenyeret vette kezébe, hálát adott, megtörte és odanyújtotta nekik ezekkel a szavakkal: „Ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt tegyétek az én emlékezetemre.” ²⁰Ugyanígy a vacsora végén fogta a kelyhet is, és azt mondta: „Ez a kehely az új szövetség az én véremben, amelyet értetek kiontanak. ²¹De nézzétek, az áruló keze is rajta az asztalon. (Lk.)

Júdás leleplezése következett ezután, s ettől kezdve a tanítvány került Jézust. Ugyan több ilyen húsvéti vacsorát tölthetett el Jézus a kor szokásai szerint a tanítványaival, ez a vacsora mégis különleges volt. Itt dőlt el a harc Júdás és a többiek lelkében, itt lehetett leadni a végső szavazatot, ki melyik oldalra áll. Kegyelmi pillanat az ember életében egyszer adatik meg, vagy inkább Isten kegyelme mindig árad felénk, így objektíven a lehetőség mindig adott, de a megfordulás, a páfördülés csak egyszer történhet

⁶ Peter Kunzmann-Franz-Peter Burkard-Franz Wiedmann: *Atlasz Filozófia* (Athenaeum Kiadó Kft. Budapest, 1999.) 157. és 161. oldal

Leonardo Utolsó vacsorája

meg, hiszen attól hiteles, hogy egyszeri alkalom. Jézus itt már teljesen kinyilatkoztatja Magát, nemcsak Júdást leplezi le, hanem saját Istenségét is. Ez az a határhelyzet, ahol a parányi ember dönt: beleolvad a tűzbe vagy megmarad félig égett csonknak.

Vázlatain sokszor tépelődik Leonardo: „*Mondjátok meg, csináltam-e bármi érdekleteset*”.⁷ Ezt csak az utókor, a kép szemlélői mutathatják meg: ha tényleg kíváncsiak a kép üzenetére, szépségére és igazságára, s nem a maguk kijelölte úton akarnak csökönyösen haladni, hanem engedik, hogy Leonardo mester és az általa közvetített tudás átvegye az irányítást.

Giovanni Pietro Rizzoli (Leonardo egykori segédje) 1520 körül fes-

tett másolata az utolsó vacsoráról. Ez a kép a valaha készült leg-hűbb másolat.

Felhasznált irodalom:

1. Ross King: Leonardo és az Utolsó vacsora (Park Könyvkiadó, Budapest, 2012.)

⁷ Ross King: Leonardo és az Utolsó vacsora 332.oldal